

Yoksulluk, Devlet, Kapitalizm, Özgürlük...

Burak Durgut

Doğuş Üniversitesi,
İşletme Bölümü
4. Sınıf

Yoksulluk, Devlet, Kapitalizm, Özgürlük...¹

İnsanlar ve dolayısıyla da insanların yaşadığı, birbirleriyle etkileşim içinde oldukları hiç bir alan mükemmel değildir, olmamıştır ve öyle görünüyor ki olmayacaktır da... Bu mükemmel olmayan dünya düzeni içinde yaşayan bütün ulusların büyük sorunlarından bir tanesi de fakirlik sorunudur. Fakirlik çok çeşitli şekillerde anlamlandırılabilir, fazla elle tutulur olmayan bir kavramdır ve Bill Gates için manası, Türkiye’de açlık sınırı altında yaşayan biriyle aynı olmayabilir. Ancak, Türk Dil Kurumu’nun sözlüğünde fakirlik “yoksulluk, verimsizlik, kısraklık, yetersizlik” olarak tanımlanır, bu tanım da bize kavramla alakalı genel bir izlenim sağlayabilir. Yani fakirlikle anlatılmak istenen asıl durum; “verimsizlik, yetersizlik” durumudur. Peki, bu sorunu nasıl aşabiliriz? Tamamen aşmak mümkün değilse bile “fakirliği” nasıl azaltabiliriz?

Kimileri bu soruya “zenginlerden zenginliklerinin bir kısmını alıp fakirlere dağıtırsak fakirliği aşarız” diye cevap veriyorlar. Hatta bazıları daha da ileri gidiyorlar ve “üretim araçlarını zorla, devrim yoluyla zenginlerden alalım ve halka eşit bir şekilde dağıtalım, böylece herkes zenginliği eşit şekilde bölüşmüş olur”a indirgenebilecek devrimci saiklerle süslenmiş cümleler kuruyorlar. Bu cümlelerin kurucularının kurduğu ülkelerin sebep oldukları yoksulluklarla dolu dünyamızın tarihi. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği, bu saiklerle yola çıkıp ancak 69 sene dayanabildi. Açlık ve sefaletin aşırılaştığı ve devletin hiçbir çare bulamadığı zamanlarda alınan bir kararla karma ekonomiye geçildi ve bugünkü Rusya’nın temeli atılmış oldu. Çin ise hükümet merkezli ekonomisiyle ilerleyemeyeceğini ve fakirlik problemini aşamayacağını anlayarak Deng Xiaoping önderliğinde karma ekonomiye geçti. Yabancı sermayenin ülkeye girişiyle başlayan zenginleşme dönemi Çin’i bugün dünyanın en büyük ekonomilerinden biri haline getirdi. Yani bir ülkenin insanların fakir olmaması için devlet gibi bir mekanizmanın araya girip, her şeyi planlayıp, toplumu dizayn etmesi daha da büyük yoksulluklar yaratır. Rusya/Çin gibi ülkelerde, devlet tarafından planlanan ekonominin ne büyük zararlara yol açtığı ile ilgili örnekler halen daha çok tazedir. Yoksulluk demin de bahsettiğim gibi aslında bir verimlilik sorunudur ve sosyalizm olarak bilinen bu planlamacı ekonomik sistem dahilinde, en basitinden, kişilerin herhangi bir işsizlik korkuları olmadığı için verimli çalışmak zorunda hissetmezler. Ayrıca verimli çalışmanın bir getirisi de yoktur. Özel mülkiyetin olmadığı bir sistemde daha çok çalışmanın herhangi bir getirisi olmayacağı için daha çok çalışmak en naif biçimiyle “ahmaklık” olacaktır. İnsanların verimli çalışmayı

¹ Bu yazı Liberal Düşünce Topluluğu tarafından düzenlenen "Özgür Bir Toplumda Fakirlik Sorunu Nasıl Azaltılır? Zenginlik Nasıl Oluşur?" başlıklı, ödüllü yazı yarışmasında üçüncülük ödülünü almıştır.

önemsemediği bir düzende elbette ki üretim düşecektir ve yoksulluk daha geniş alanlara yayılacaktır. Kısacası; devlet planlamalı bir ekonominin kar etmesi gereken kurumlarının denetlenemez olması, verimlilik derdi olmaması ve dinamik ihtiyaçlara cevap verebilmek için hızlı bir şekilde evrilememesi, fakirlik sorununun azalmasına ya da yok olmasına değil aksine artmasına öncülük eder. Dolayısıyla günümüzde var olan devletlerden, sosyalist ideolojiyi takıntılı derecede benimsemiş lideri(diktatörü) olmayan devletlerin hiçbirisi sosyalizmle yönetilmemektedir. Çünkü tarih bize sosyalizmin işe yarar bir sistem olmadığını göstermiştir. Böylece, ekonomik sistemler cetvelinin en solunda bulunan sosyalizmin, fakirliği çözemeyeceğini ve bunun sebebinin de, sosyalist devleti yönetenlerin kötü insanlar olması değil, sistem olarak kurgusunun, temellerinin kötü olması olduğuna kısaca değinmiş oldum. Dünyada fakirliğin nasıl arttırılmış olduğunu ya da nasıl arttırılabileceğini değil nasıl azaltılacağını anlatmak için sosyalizm eleştirimi dar tutarak ilerliyorum. Peki ekonomik sistem cetvelinin en sağındaki kapitalizm fakirlik sorununu çözer mi? Kapitalizm çözerse nasıl bir kapitalizm çözer, biraz da onu inceleyelim.

Kapitalizm bugünkü gelişmiş ekonomik hareketliliğin karmaşık halinin aldığı isimdir. Ancak ekonomik faaliyetler henüz bugünkü kadar gelişmemişken de çok dar anlamıyla bir kapitalizmden bahsedebiliriz. Araştırmalar ilk insanlar arasında da bir alışveriş halinin olduğunu, daha avcı-toplayıcı dönemde bile insanların ellerinde olan fazla malı bir diğer kişiyle kendisinde olmayan fakat ihtiyaç duyduğu mal karşılığında takas ettiğini gösteriyor. Küçük komünler halinde yaşayan insanların bile avlanarak, çalışarak, hatta hayatlarını tehlikeye atarak elde ettikleri malları altruistik bir güdüyle vermedikleri(give away), fazlalık olan malı takas ettikleri ya da altruistik bir güdüyle verdikleri düşünülen malı aslında ilerde kendilerinin zor durumda kalmaları ihtimaline karşılık sigorta olarak verdikleri görülüyor. Yani insanın daha en basit sosyal ilişkilerinin olduğu dönemde bile basit ekonomik işlemler olarak görülebilecek alışverişler yaptığını görebiliyoruz.

Tabii giderek sayıca fazlalaşan insanlar arasındaki bu işlemlerin de sayısı artıyor. Ancak, insanoğlunun icat ettiği kavramlardan soyluluk, monarklar, feodal beylik, uzunca bir süre kapitalden ve ticarettten üstün geliyor, baskı ve zorbalık serbest ticareti değersizleştiriyor, güçsüzleştiriyor. İnsanlık bu kavramlardan kurtuldukça, bu kavramların işlevini serbest piyasaya müdahalelerini hafifletecek şekilde dizayn ettikçe özgürleşiyor ve zenginleşiyor. Dünyanın son 200 yılda yarattığı zenginliğin, bütün dünya tarihi boyunca yarattığı zenginlikten 50 kat fazla olduğunu düşünürsek, bunun nasıl bir özgürleşme ve zenginleşme olduğunu anlayabiliriz. Martin Luther'in günah çıkartmak için kiliseye para vermeyi

reddetmesiyle Reform hareketlerini, İngilizlere daha fazla vergi vermek istemeyen Amerikalıların bağımsızlık savaşını başlattığını düşünürsek, aslında insanların özel mülkiyete, mallarına, birikimlerine ne kadar önem verdiklerini ve bunlara sahip çıkmak için yaptıkları eylemlerin, o dönemin çoğu baskısından kurtulmuş bugünleri yaratmasına sebebiyet verdiğini görürüz.

Kapitalizmin bir kaç dipnotunu vermiş oldum. Ancak kapitalizm derken nasıl bir kapitalizm? Asıl cevaplanması gereken soru bu. Kapitalizm, üreticilerin, ürettikleri malları tüketicilerin/piyasanın taleplerine göre arz etmesi ve bu arz-talep ilişkisinden kar üretilmesi üzerine temellenmiş bir sistemdir. Her kişi bu arz-talep ilişkisine ister arz eden ister talep eden olarak katılabilir. Herkesin istediği malı alıp satabilmesi için, istediği yerde satabilmesi, istediği yerden alabilmesi için, istediği şartlarla alıp satabilmesi için en önemli öncelik kişilerin özgür iradeleriyle hareket edebilmeleridir. O yüzden bu ekonomik sistem liberalizmin(kelime liberty'den yani özgürlükten gelir) en önemli birleşenidir. Siyasal liberalizmin özgürlükçülüğü ekonomik liberalizm olmadan, ekonomik liberalizm, siyasal liberalizm olmadan gerçek manada çalışamaz, iddia ettiği özgür ve zengin toplumu gerçekleştirme idealine ulaşamaz. Peki liberal ekonomi nasıl olur da insanların gözünde fakirliği yaratan şeydir, nasıl olur da kapitalizm bir canavar olarak görülür?

Cevabı kapitalizmi canavar gibi gören insanların hayata “zero sum game” olarak bakmalarıdır. Yani toplamı sıfır olan bir oyun. Birilerinin artıya geçmesi için birilerinin eksiye düşmesi lazımdır onlara göre. Halbuki kapitalizm artı değer üretmek için birilerini eksiye indirmez. Eğer bir yerde +10 değer üretiliyorsa bunun, diyelim ki, +5'ini kapital sahibi alsa bile geri kalan +5 işçiler, taşeron firma, iş yerinin mülk sahibi ve diğer üreticiler arasında paylaşılır. Ayrıca kapital sahibi kişiler, zamanla sahibi oldukları kapital birikimini evlerinde bir odaya doldurup Varyemez amca gibi sayıp, okşayan kişiler değillerdir. O birikimlerini kendi ihtiyaçlarını ve belki bazı lükslerini karşıladıktan sonra yatırım için kullanırlar. Her yatırım, piyasada iş yapan firmalara para kazandırdığı gibi ayrıca sağladığı istihdam ile de fakirliğin en önemli sebeplerinden biri olan işsizliği azaltır. “Peki bugün kapitalizmin “kör-topal” işlediği bunca ülkede neden hala fakirlik var” diyenler olacaktır. Bugünün dünyasında fakirliğin en büyük sebebi, kapitalizmin “kör-topal” işlemesini sağlayan ve insanlara fakirliği yok etmeyi vaat eden, bu ideale de kamuda istihdam sağlayarak, zenginden alıp fakire vererek, daha çok sosyal devlet hizmeti vererek(devlet okulları, devlet hastaneleri vs.) sağlayarak ulaşacağını sanan devletlerdir.

Devlet, eşyanın doğası gereği, zenginlik üretici değil zenginlik tüketicidir. Halkın ürettiği zenginliğe, elinde bulunan kuvvetlerle el koyar ve bu zenginliği giderlerine harcar. Bu giderler çok çeşitli olabilir. Eğitimden sağlık hizmetlerine, temizlik hizmetlerinden karayolları hizmetlerine, iletişimden enerji dağıtımına... Devlet önce bir ihtiyacın olduğunu öngörür, sonra da bu ihtiyacın sizin için de bir ihtiyaç olduğunu varsayarak zorla bu ihtiyaç harcamalarının kaynağını sizden sağlar. Örneğin, “ülkemizde yeteri kadar okul yok daha çok okul yapmak için ek kaynağa ihtiyacımız var” der ve sizden bunun için vergi alır. Tabii bu vergiyi zorla aldığı için itiraz etme hakkınız yoktur. Halbuki siz çocuğunuzu özel okulda okutuyor olabilirsiniz. Yani devletin eğitim harcamaları için sizden aldığı vergi sizin hiçbir işinize yaramayacaktır ama devlet bunu umursamaz. Aynı şey sağlık hizmetleri için de geçerlidir. Hayatında sigara içmemiş birisi de olsanız bir akciğer kanserinin giderleri karşılansın diye sizden vergi alır ve bu vergiyi verimli bir şekilde değerlendiremez. Verimli bir şekilde değerlendirememesinin sebebi sizden alınan vergiyi halk tarafından denetlenebilir olmayan ve çoğu kadrolu olup işlerini kaybetme riskleri olmayan bürokratların kullanımına vermesidir. Denetlenme ve işini kaybetme kaygısı olmayan bürokrat işini baştan savma yapmaya ve kaş yaparken göz çıkarmaya meyilli olur. Türkiye’de 90’lı yıllarda her gün devlet hastanelerinin depolarında çürüyen eşyaların haberleri çıkardı. Ayrıca her yerde başlanıp devamı gelmeyen ancak harcaması bir yerlere gitmiş olan inşaatlarla doluydu ülkemiz. İstihdam sözü veren hükümet bir işçinin başına 10 tane denetlemeci atardı. Bu denetlemeciler genelde hükümete yakın kişilerden olurdu ve iş yapmadan halkın vergilerinden nemalanırlardı. Nobel ödüllü ünlü ekonomist Milton Friedman’ın başından geçen bir olay bu konuda iyi bir özet olacaktır. Friedman bir gün Çin’e gider. Yetkililer Friedman’ı bir inşaata götürürler ve “burda büyük bir kanal inşaa ediyoruz binlerce işçi çalışıyor” derler, Friedman da “evet binlerce işçi var ancak hiç iş makinesi yok, neden” der. Yetkililer “olmaması normal çünkü bizim bu projeyi yapmaktaki amacımız istihdam sağlamak” derler. Friedman da “siz kanal yapmak için değil istihdam sağlamak için yapıyorsunuz bu inşaatı ancak, görebildiğim kadarıyla yanlış yapıyorsunuz. Eğer işçilere kürek yerine kaşık verirsiniz çok daha fazla istihdam sağlayabilirsiniz” der. İşte devletin sağladığı istihdamın altındaki mantık budur. Bu mantıkla hareket etmenin sonuçları, nicelik bakımından yüksek olsa da nitelik bakımından düşük olacağı için aslında yarardan çok zarar sağlar çünkü o işçilerin parasını halkın vergileriyle öder devlet.

Peki bu vergiler halktan alınmasaydı ne olurdu? Sosyal devlet mekanizmasının genişliğinin yarattığı ağır vergi yükünün karşılanmasında en çok zenginler kullanılacaktır. Peki bu zenginler kimlerdir? Bu zenginler , ülkelerinde yaptıkları işlerde başarılı olan, başarılı olmaya devam eden ve çoğu kez de büyümek için yeni yatırımlar yeni atılımlar yapmak zorunda olan kişilerdir. Devlet, ağır vergi ile o zenginlerin sermaye birikimi yapıp yeni yatırımlar yapmasını engellediği için uzun vadede ülkedeki istihdam seviyesi, daha az vergi alınan bir durumda olabileceği istihdam seviyesinin çok daha altında kalacaktır. Sadece bu da değil. Devletin bu savurgan harcamaları bütçe açığına sebep olurlar ve bu açıklar genellikle iki şekilde kapanır: 1; Vergi arttırımı, 2; Para basımı. Vergi arttırımı durumunda halkın sırtına daha büyük vergi oranları yükü bineceği için, halk daha da yoksullaşır. Para basımı halindeyse enflasyon yükselir ve halkın parası değersizleşir. Sonuç; yine yoksullaşma. Bugün, işçilere sağladığı güçle onların sahip oldukları hayat standardının yaratıcısı olduğunu düşünen sendikalar, aslında istihdamın düşmesine sebep oluyorlar. Çünkü bir işçiyi sendika değil özellikleri korur. İşini iyi yapan işçi zaten işvereni için önemli bir çalışan olacağı için, alacağı maaş, çalışma imkanları, hayat standardı meslektaşlarına göre daha yüksek olacaktır. Ayrıca söylediğim şekilde kurgulanmış, istihdamı, zenginin malını gasp ederek değil de, piyasada yatırım yapmasını sağlayarak yaratmaya çalışan bir ülkede istihdam bolluğu olacağından işçilerin hayat standartları yükselmek zorunda kalacaktır çünkü işçi bir işi beğenmezse, işinden memnun değilse gidip başka bir yerde daha iyi imkanlarla çalışabilme imkanına sahip olacaktır. Sosyal devlet mantığının getirdiği bir başka güzel düşünülmüş ama verdiği sonuçlar itibarıyla uygulanması çok zararlı olan bir kavram da asgari ücret kavramıdır. Yüksek asgari ücret yoksulluğun azalmasına değil artmasına yol açacaktır. Şöyle örnekleyelim; Bir büfede 3 işçi çalışıyor. Bu 3 işçiden A, 2 liradan günde 30 tane , B 2 liradan 20 tane, C 2 liradan 15 tane tost satıyor olsun. Aylık asgari ücret 700 lira olduğunda işveren her 3 işçiden de günlük kazandırdığı para üzerinden düşündüğümüzde kar etmiş oluyor ancak asgari maaş 1100 liraya yükseltildiğinde C işçisi büfe için artık kar getirmeyeceği için işten çıkartılmak zorunda kalır ve işsizler ordusuna bir nefer daha kazandırılır. Halbuki asgari maaş uygulaması olmasaydı C işçisi hala iş sahibi olabilirdi. C işçisi işinden yeteri kadar kazanç sağlayamıyorsa yapması gereken, işyeri için daha verimli olmak ve işvereni için “işten çıkarsa kötü olur” dediği eleman olmaya çalışmaktır. Böylece hem kendini geliştirmiş olacak hem de daha yüksek geridönüşler sağlayacaktır.

Nedense yoksulluğu yoketmek için yapılması gerekenlerle ilgili devletler arasındaki en yaygın görüş, altın yumurtlayan tavukları çoğaltmak yerine onları kesip karınlarındaki altın

yumurtaya ulaşmaktır. Bir kişi zenginleştiği için daha ağır vergi “cezalarına çarptırılır” aynı zamanda yoksulluktan kurtulmak için fazla emek harcamayan kişilerin de hayat standartları doğal olmayan müdahalelerle sabit tutulmaya çalışılır. Böylece hem zenginler hem de yoksullar yoksullaştırılır. Bir devletin yapması gereken şey küçülebildiği kadar küçülmek giderlerini en alt düzeye çekmek ve böylece halkının üzerindeki vergi yükünü azaltmaktır. Devletin görevi; halkın güvenliğini sağlamak, serbest ticaretin özgür bireyler tarafından yapılmasına hukuk ile zemin hazırlamak ve sonrasında geriye yaslanıp olacakları izlemektir. Liberallerin “Spontaneous order” dediği, insanın doğasından gelen, doğal düzenin insanlara bahsettiği özellikler zaten kişilerin hırsları, istekleri ve kendilerini gerçekleştirebilme özgürlükleri sayesinde zenginliğe yol açacaktır ve bu zenginlik belirli kişilerin eline hapsolmayacak demin anlattığım işverenler arasında artacak olan iyi işçiye sahip olma rekabeti sayesinde de giderek tabana yayılacaktır. Fakirliğin tamamen yok olmasını sağlayamayacağımızı öngördüğüm mükemmel olmayan dünyamızda fakirliği minimuma indirmek istiyorsak “spontaneous order”a, çeşitliliğe, çoğulculuğa, insanlara güvenmeli, devleti, müdahaleyi, tepeden inme düzen tasvirlerini reddetmeliyiz...